

B İ L İ M S E L A R A Ş T I R M A Y A Y I N L A R I



BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 21

FELSEFE TARİHİ

Editör

Prof. Dr. Celal TÜNER

Yazarlar

Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA

Prof. Dr. Celal TÜNER

Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR

Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ

Doç. Dr. Hümevra ÖZTURAN

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj

FCR

Baskı ve Cilt

NY Matbaacılık Yayıncılık Kağıtçılık Tic. ve San. Ltd. Şti.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 533 591 56 17 (Sertifika No: 50732)

6. Baskı: Ekim 2022 (1.000 adet)

ISBN: 978-605-80968-1-3

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 - E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

B
BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI

www.fcr.com.tr fcr@fcr.com.tr

Editör
Prof. Dr. Celal TÜRER

FELSEFE TARİHİ

B
BİLAY

LİSANS

ÖN SÖZ.....	13
-------------	----

BİRİNCİ KISIM: FELSEFEYİ NASIL ANLAYALIM

I. BÖLÜM: FELSEFEYE GİRİŞ (Prof. Dr. Celal TÜRER).....	19
1. Felsefe Tarihi Ne İşe Yarar?	21
2. Felsefe Nedir?.....	23
3. Neden Pek Çok Felsefe Kavrayışı Var?	27
4. Felsefe Yollarının Çeşitliliği	29
4.1. Tek İlme Dayanan Düşünce	30
4.2. Ansiklopedik Düşünce.....	30
4.3. Felsefe Tarihi Yolu ile Düşünce	30
4.4. Kişisel Tecrübeye Dayanan Düşünce.....	31
4.5. İç Katlanma (Reflexion) Yolu ile Düşünce.....	31
4.6. Spekülatif Düşünce Yolu.....	32
5. Felsefi Düşüncenin Özellikleri.....	33
6. Felsefi Düşüncenin Alanları.....	36
6.1. Varlık Felsefesi	36
6.2. Bilgi Felsefesi.....	37
6.3. Ahlak Felsefesi.....	38
6.4. Siyaset Felsefesi.....	39
6.5. Tarih Felsefesi	40
6.6. Hukuk Felsefesi	40
6.7. Estetik/Sanat Felsefesi.....	40
6.8. Din Felsefesi.....	41
7. Felsefenin Yöntemleri.....	42
8. Felsefe ve Diğer Disiplinler.....	43
8.1. Felsefe ve Din.....	43
8.2. Felsefe ve Bilim.....	46
8.3. Felsefe ve Sanat.....	48

İKİNCİ KISIM: İLK ÇAĞ FELSEFESİ

II. BÖLÜM: FELSEFİ DÜŞÜNCE VE ESKİ TOPLUMLAR (Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR)	51
1. Eski Medeniyetler: Kazıyla Gelen Bilgiler	55
1.1. Babil Felsefesi	55
1.2. Fenike Felsefesi	56
1.3. Eski Mısır Felsefesi	56
1.4. İran Felsefesi.....	56
1.5. İbrani Felsefesi	57
2. Eski Hint Felsefesi.....	58

2.1. Vedalar Çağı.....	58
2.2. Mahavira ve Jainizm.....	60
2.3. Budizm.....	60
2.4. Pança Tantra.....	62
3. Eski Çin Felsefesi.....	62
3.1. Lao Tse.....	63
3.2. Konfüçyüs.....	64
4. Eski Türk Felsefesi.....	65
4.1. Yaratılış Hikâyeleri: Ülgen ve Erlik.....	66
4.2. Türeyiş Nesnelere: Kurt, Ağaç ve Işık.....	66

III. BÖLÜM: ANTİK YUNAN'DA AKLİ DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU:

MİTOS'TAN LOGOS'A (Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR).....	69
1. Yunan Mitolojileri.....	72
1.1. Homer: İlyada ve Odyssea.....	73
1.2. Hesiod: Teogoni veya Tanrıların Doğumu.....	75
1.3. Aiskhylos: Zincire Vurulmuş Promete (Prometheus).....	76
1.4. Orfiyus (Orpheus): Rasyonelleşen Mitoloji.....	78
2. Mitos ve Logos.....	80
3. Kaos ve Düzen: Mitos'tan Logos'a Geçiş.....	81

IV. BÖLÜM: SOKRATES ÖNCESİ DOĞA FİLOZOFLARI-I

(Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR).....	85
1. Milet Okulu.....	88
1.1. Thales: Her şey Sularla Doludur.....	88
1.2. Anaksimandros: Çıkış ve Dönüş.....	90
1.3. Anaximenes: Evrenin Ruhü.....	91
1.4. Milet Okulunun Özellikleri.....	92
2. Pisagor ve Okulu.....	93
2.1. Sayı Kuramı: Evrendeki Ahengin Temeli.....	93
2.2. Ruh Anlayışı: Beden Ruhun Zindamıdır.....	95
2.3. Din Olarak Pisagorculuk.....	96
3. Heraklitos: Karşıtların Birliğindeki Tanrısal Ruh.....	97
3.1. Kozmoginisi: Değişimin Mutlaklığı.....	98
3.2. Logos: Karşıt Güçlerin Yasası.....	99

V. BÖLÜM: DOĞA FİLOZOFLARI-II

(Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR).....	101
1. Elea Okulu: Oluşun İnkârı.....	104
1.1. Ksenofanes ve Tanrı'nın Mahiyeti.....	104
1.2. Parmenides: Varlığın Özdeşliği.....	105
1.3. Melissus: Boşluğun İnkârı.....	108
1.4. Elealı Zenon: Hareketin İmkânsızlığı.....	108
2. Pluralistler.....	109
2.1. Empedokles: Sevgi ve Nefret.....	109
2.2. Anaksagoras: Teleolojinin Doğuşu.....	111

3. Atomcular veya Abdera Okulu.....	114
3.1. Leukippos: Nedensellik İlkesi	114
3.2. Demokritos: Boşluğun İspatı.....	115

VI. BÖLÜM: İNSAN ÜZERİNE FELSEFE

(Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR)	117
1. Sofistler: İnsan Her Şeyin Ölçüsüdür.....	120
1.1. Protagoras: Ahlak Bilgiden Öncedir.....	121
1.2. Gorgias: Gerçek Olan Söylemdir.....	122
1.3. Diğer Sofistler ve Önemli Görüşleri.....	123
2. Sokrates: Atina'nın At Sineği.....	125
2.1. Sokrates'in Felsefi Yöntemi: Doğurtma.....	126
2.2. Felsefenin Amacı: İyinin Bilinmesi.....	127
2.3. Sokrates'in İdamı: Kötülük Yapmaktansa Görmeyi Yeğlerim.....	129
2.4. Doğurtma Yönteminin İncelikleri	130
3. Sokratesçi Okullar.....	131

VII. BÖLÜM: SİSTEMATİK FELSEFE-I (PLATON)

(Doç. Dr. Hümevra ÖZTURAN)	133
1. Platon'un Hayatı ve Eserleri	135
1.1. Platon'un Hayatı.....	135
1.2. Eserleri.....	136
2. Varlık Felsefesi	141
2.1. İdealar Öğretisi	141
2.2. Mağara İstiaresi	142
2.3. İdealar Âlemi.....	143
2.4. İdeaların Eleştirisi.....	145
3. Doğa Felsefesi.....	147
4. Nefs ve Ölüm Düşüncesi	148
5. Tanrı Düşüncesi.....	151
6. Bilgi Felsefesi	152
7. Ahlak ve Siyaset Felsefesi.....	154
7.1. İdeal Toplumsal ve Siyasi Yapı.....	158
7.2. Erdemli Siyasi Yönetim Biçimi.....	162
7.3. Siyasi Gücün Kontrol Alanları.....	163

VIII. BÖLÜM: SİSTEMATİK FELSEFE-II (ARİSTOTELES)

(Doç. Dr. Hümevra ÖZTURAN)	165
1. Aristoteles'in Hayatı ve Eserleri	167
1.1. Hayatı	167
1.2. Eserleri.....	168
2. Mantık.....	172
3. Epistemoloji	176
3.1. Aristoteles'te Bilimin Yöntemi ve Kesinliği	177
3.2. Bilimler Tasnifi	179
4. Doğa Felsefesi.....	181

4.1. Madde ve Form Öğretisi.....	182
4.2. Değişim ve Hareket.....	183
4.3. Dört Neden Kuramı.....	184
4.4. Varlık Şeması.....	185
5. Varlık Felsefesi ve Metafizik.....	187
5.1. Hareketsiz Hareket Ettirici.....	188
5.2. İlk Hareket Ettirici Tanrı mıdır?.....	189
6. Nefs Anlayışı.....	190
6.1. Nefsin Kuvveleri.....	190
6.2. Akıl.....	192
7. Ahlak Felsefesi.....	195
7.1. İnsanın Gayesi.....	195
7.2. Ahlakın Kaynağı.....	196
7.3. Fronêsis.....	198
7.4. Bilgi-Ahlak İlişkisi.....	199
7.5. Ahlaki Müeyyide.....	200
8. Siyaset Felsefesi.....	200
8.1. İnsanın Toplumsallığı.....	200
8.2. En Uygun Yönetim Biçimi.....	201
8.3. Kadın, Köle ve Çocuklar.....	203

IX. BÖLÜM: HELENİSTİK FELSEFE-I (AHLAKİ DÖNEM)

(Prof. Dr. Celal TÜRER).....	205
1. Stoa Okulu.....	208
1.1. Erken Stoa.....	210
1.2. Orta Stoa.....	213
1.3. Roma Stoası.....	214
2. Epikürosçuluk.....	216
2.1. Mantık, Bilgi Teorisi ve Fizik.....	218
2.2. Ahlak Anlayışı.....	219
3. Şüphencilik.....	220
3.1. Erken Dönem Şüphencilik.....	220
3.2. Akademi Şüphenciliği.....	222
3.3. Yeni Şüphencilik.....	223

X. BÖLÜM: HELENİSTİK FELSEFE-II (DİNİ DÖNEM: YENİ PLATONCULUK)

(Prof. Dr. Celal TÜRER).....	225
1. Plotinus Felsefesi.....	228
1.1. Bir.....	231
1.2. Zekâ.....	231
1.3. Ruh.....	232
1.4. Madde.....	233
2. Yeni Platoncu Felsefe Okulları.....	235

ÜÇÜNCÜ KISIM: ORTA ÇAĞ FELSEFESİ

XI. BÖLÜM: PATRİSTİK FELSEFE (Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ).....	237
1. Latin Batı Orta Çağ Felsefesi	240
1.1. Patristik Dönem	243
1.1.1. İlk Dönem: Felsefe İle Hıristiyanlığın İlk Karşılaşması	243
1.1.2. Şehit Edilen İlk Hıristiyan Apolojist Justin:	244
1.1.3. Felsefenin Değeri.....	244
1.1.4. Logos: Dini Felsefeye Bağlayan Köprü	245
1.1.5. Kilise Hukukçusu Tertullianus: Hıristiyanlığı Felsefeden Ayırma Çabası	246
1.2. İkinci Dönem: Hıristiyanlığın Felsefileşmesi.....	246
1.2.1. İskenderiyeli Clemens	246
1.2.2. Origenes.....	248
1.2.3. Augustinus.....	252
1.2.4. Boethius	255
1.2.5. Latin-Batı Orta Çağ'da Patristik Dönemden Skolastik Felsefeye Geçerken Çözumsuz Kalan Bir Felsefe Problemi: <i>Tümeller Kavgası</i>	255

XII. BÖLÜM: İSLAM FELSEFESİ (Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA) ...257

1. Felsefe-Hikmet İlişkisi	259
1.1. Hikmet Sahibi İnsan: Hakîm/Filozof	260
1.2. Hikmetin İslam Coğrafyasındaki Yolculuğu	261
2. Helenistik Felsefesinin Tesirleri.....	261
2.1. Felsefe Okulları.....	261
2.2. Tercüme Faaliyetleri ve Beytü'l-Hikme	262
3. İslam Felsefesi: Müslümanların İnşa Ettiği Düşünce	264
3.1. Müslüman Hakîmler/Filozoflar.....	264
3.2. Erdemliler Medeniyeti	265
4. Doğu İslam Dünyasında Felsefe	266
4.1. Kindî	266
4.2. Fârâbî: Siyaset ve Metafizik Kuramcısı	267
4.3. İhvân-ı Safâ: Gizemli Felsefe Topluluğu	271
4.4. İbn Sinâ: Filozofların Prensi	275
4.5. Gazzâlî: Bilimler ve Krizlerin Düşünürü.....	280
4.6. Sühreverdî: İshrakî Felsefe.....	283
5. Batı İslam Dünyasında Felsefe	284
5.1. İbn Bacce: Yalnız Adamın Düşünme Tarzı	284
5.2. İbn Tufeyl: Ruhun Dirilişi	286
5.3. İbn Rüşd: Batı ve Doğu'nun Bilgesi.....	289
5.4. İbn Haldun: İlm-i Umran.....	291
6. Orta Çağ Müslümanlar İçin Ne Anlama Gelir?.....	292

XIII. BÖLÜM: SKOLASTİK FELSEFE (Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ) ..303

1. Skolastik Felsefenin Önemli Temsilcileri.....	305
1.1. Aziz Anselmus.....	305
1.2. Abelardus	307
1.3. Thomas Aquinas.....	307
2. Latin İbn Rüşdcülüğü.....	311
3. Ockhamlı William (Guillaume).....	312
4. 13. Yüzyıl Latin Orta Çağ'ında Aristotelesçi Akıl Öğretisi.....	313
5. Paris Sanatlar Fakültesi ve Felsefi Bilinç	314

DÖRDÜNCÜ KISIM: GEÇİŞ DÖNEMİ

XIV. BÖLÜM: RÖNESANS FELSEFESİ (Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP) ..317

1. Rönesans Düşüncesi.....	319
1.1. Hümanizm ve Bireycilik.....	321
1.2. Doğa Kavramına Dönüş.....	324
1.3. Platonculuk.....	325
1.4. Aristotelesçilik.....	326
1.5. Atomculuk	327
1.6. Şüphecilik.....	328
1.7. Siyaset Felsefesi.....	329
1.8. Reformasyon.....	330
2. Modern Bilim Düşüncesinin Doğuşu ve Francis Bacon.....	331
2.1. Modern Bilim Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi	332
2.2. Francis Bacon	335

BEŞİNCİ KISIM: 17. YÜZYIL FELSEFESİ

XV. BÖLÜM: RASYONALİSTLER (Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP)343

1. Descartes	345
2. Spinoza	356
3. Leibniz	365

XVI. BÖLÜM: EMPİRİSİZM (Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP)377

1. Thomas Hobbes	380
2. John Locke.....	389

ALTINCI KISIM: 18. YÜZYIL FELSEFESİ

XVII. BÖLÜM: 18. YÜZYIL FELSEFESİ-I

(Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP)	401
1. George Berkeley.....	403
2. David Hume.....	410

XVIII. BÖLÜM: 18. YÜZYIL FELSEFESİ-II (AYDINLANMA)

(Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP - Prof. Dr. Celal TÜRER)	417
1. Kant ve Felsefesi.....	419

1.1. Kant'ın Eleştirel Felsefesi: Bilgi Anlayışı.....	419
1.2. Kant'ın Ahlak ve Estetik Anlayışı.....	432
2. Karşıt Aydınlanmacılık.....	437
2.1. Giambattista Vico	438
2.2. Edmund Burke.....	440
2.3. Jean-Jacques Rousseau	443

YEDİNCİ KISIM: 19. YÜZYIL FELSEFESİ

XIX. BÖLÜM: ALMAN İDEALİZMİ (Prof. Dr. Celal TÜNER).....449

1. Fichte.....	452
2. Schelling.....	457
3. Hegel.....	460
4. Hegelciliğin Çözülmesi.....	472

XX. BÖLÜM: MATERYALİZM ve POZİTİVİZM

(Prof. Dr. Celal TÜNER).....475

1. Materyalizm.....	477
1.1. Feuerbach.....	477
1.2. Marks	480
1.3. Engels	487
2. Pozitivizm/Olguculuk	488
2.1. Saint-Simon.....	488
2.2. Auguste Comte	491

XXI. BÖLÜM: FAYDACILIK, EVRİMCİLİK ve YAŞAM FELSEFESİ

(Prof. Dr. Celal TÜNER).....497

1. Faydacılık	499
1.1. Bentham	499
1.2. John Stuart Mill.....	502
2. İngiliz Evrimciliği ve Spencer.....	506
2.1. İngiliz Evrimciliği	506
2.2. Spencer	507
3. Yaşam Felsefesi.....	509
3.1. Schopenhauer	510
3.2. Nietzsche.....	512
3.3. Kierkegaard	517

SEKİZİNCİ KISIM: 20. YÜZYIL FELSEFESİ

XXII. BÖLÜM: YAŞAM FELSEFESİ ve PRAGMATİZM

(Prof. Dr. Celal TÜNER).....521

1. Yaşam Felsefesi	525
1.1. Bergson.....	526
1.2. Whitehead.....	529
2. Pragmatizm	533
2.1. Charles Sanders Peirce	535
2.2. William James.....	539
2.3. John Dewey.....	542
2.4. George Herbert Mead.....	546

XXIII. BÖLÜM: ANALİTİK FELSEFE, MANTIKÇI POZİTİVİZM ve FENOMENOLOJİ (Prof. Dr. Celal TÜNER).....	549
1. Analitik Felsefe	551
1.1. Moore.....	551
1.2. Frege	553
1.3. Russell	554
1.4. Wittgenstein.....	555
2. Mantıkçı Pozitivizm.....	558
2.1. Ayer	559
2.2. Popper ve Quine	560
3. Fenomenoloji.....	561
3.1. Husserl	563
3.2. Scheler.....	564
3.3. Heidegger.....	565
XXIV. BÖLÜM: VAROLUŞÇULUK, HERMENEUTİK, FRANKFURT OKULU YA DA ELEŞTİREL TEORİ, YAPISALCILIK ve POST YAPISALCILIK (Prof. Dr. Celal TÜNER).....	569
1. Varoluşçuluk	571
1.1. Karl Jaspers.....	571
1.2. Jean-Paul Sartre	573
1.3. Albert Camus.....	576
1.4. Maurice Merleau-Ponty	577
1.5. Gabriel Marcel.....	578
2. Hermeneutik.....	579
3. Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Teori	581
4. Yapısalcılık ve Post-Yapısalcılık	584
DOKUZUNCU KISIM: POSTMODERNİZM	
XXV. BÖLÜM: POSTMODERNİZM (Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP)	587
1. Postmodern Dönem.....	589
2. Mahiyeti ve Sınırları Bağlamında Postmodernizm Kavramı	591
3. Temel Karakteristikleri Bağlamında Postmodern Düşünce.....	597
3.1. Olumsuzluk.....	597
3.2. Anti-hümanizm.....	602
3.3. Perspektivizm.....	607
KAYNAKÇA	615
DİZİN	627
YAZARLAR	638

ÖN SÖZ

Felsefe tarihi, insanın varoluşu gerçekleştirme sürecinde karşılaştığı sorulara verilen cevaplardan oluşmuş bir etkinliği temsil eder. Ancak bu etkinliği, söylenmiş, düşünülmüş bir cevaplar koleksiyonu ya da hazinesi olarak görmek, onu “düşünce hadisesi” olmaktan uzaklaştırır. Oysa felsefe tarihi, varoluşumuza işaret eden sorular hazinesine benzer. Nitekim onu sorular hazinesi olarak görmek, bizatihi felsefenin anlam ve öneminin hâlâ keşfedilmeyi beklediğine delalet eder. Eğer felsefe tarihi tarihsel bir veri, kaynak ya da ürün olarak alınırsa yaşadığımız dünyanın bize dayattığı sorunlar karşısında düşüncemizin nasıl var olabileceği ve varlığını nasıl sürdürebileceği sorununa cevap bulamayız. Bu yüzden felsefe tarihi, bir fikirler müzesi, düşünceler yığını değil; aksine yaşadığımız ve karşılaştığımız sorunları anlayacak ve çözümleyecek bir anlam ufku, bir anlam eşiği ya da fikirler diyalogudur. Ancak bu anlam ufkunun ya da diyalogunun bir merkez ya da çevre oluşturmaması, bir ideolojik tutuma dönüşmemesi gerekir. Zira insan varoluşunun bir aynası olarak felsefe tarihi *gösterilenden çok göstereni* temsil eden bir etkinliktir.

Felsefe tarihini düşünceler arasındaki iletişim ve konuşma sürecini temsil eden bir düşünce hadisesi olarak görmek, içine girildiği andan itibaren insanın kendisini keşfettiği bir dünyayı fark etmek anlamına gelir. Bu fark ediş, esasen salt tarihsel gerçekliği teşhir etmekten ziyade onun bizler önüne açtığı düşünme imkânlarını keşfetmektir. İnsanın her zaman farklı düşüncelerle diyaloga girerek varoluşunu gerçekleştirdiği göz önüne alınır, felsefe tarihinin asla tamamlanmayacağı, imkânların hep açık uçlu kalacağı anlaşılır. Bu husus, felsefenin sadece entelektüel bir uğraş değil; *varlığımızı ve karakterimizi şekillendiren bir hadise* oluşuna işaret eder. Nitekim bu hadise ilkin insan olarak varoluşumuzun anlamıyla ilgili temel sorular ve bunlara verilen cevaplarla karşılaşmamızı sağlar. Böylelikle varoluştaki yolumuzu ve yönümüzü bulmamız daha da kolaylaşır. İkinci olarak insana entelektüel bir tarih perspektifi sağlayarak, kendi kültürünü diğer kültürlerle ilişki içinde görmesine zemin oluşturur. Bu husus ise, dünya görüşlerini anlamlandırma ve onlara değer biçme bakımından insana yeni ufuklar kazandırır.

Felsefe tarihi, yukarıda zikredilen önemli hususiyetlerine rağmen çoğu kez filozof olmayanlar, felsefe ile amatör seviyede uğraşanlar tarafından yazılmıştır. Nitekim böylesi eserler, daha çok sınıflandırma ve kategorilere dayanan bir zeminde filozofların öğretilerini tasvir eden ya da eleştiren bir mahiyettedir. Bu eserler ilgi uyandırıcı olsa da, çoğu kez felsefeyi öğrenenleri ümitsizliğe

düşüren, onları dilemmalar içerisinde bırakan hususiyetler arz eder. Sözgelimi bu eserler, okuru tüm sistemlerin eşit ölçüde doğru olduğunu öğreten seçmecilik ile tüm sistemlerin eşit derecede yanlış olduğunu öğreten şüphecilik ikilemine maruz bırakır. Oysa felsefi öğretiler üzerine yapılan dikkatli bir inceleme hiçbir ekolün, doğruluğun bütününe sahip olamayacağını ya da gerçekliğin tamamında hak iddia edemeyeceğini ortaya koyar. Onlar, bir dünya görüşü ekseninde ya da bir paradigmanın etrafında sistemlerini inşa ettikleri için pek çok önemli hususa tatmin edici cevap veremezler. Bu yüzden her felsefi sistemi kendi varoluş şartları içerisinde görmek; aksiyomlardan sonuçlara değin her aşamada sistemlerinde içsel tutarlılık aramak daha uygundur. Bu bakış açısı, düşünceler arasında diyalogun sürmesine ve böylelikle felsefe tarihinin uygun işlevini yerine getirmesine katkı sağlar.

Felsefe tarihi, felsefe alanında ortaya çıkan bütün yapıtlarla uğraşmaz; o, düşünce malzemesini felsefe ustalarından devşirir. Bu bakımdan düşünce malzemelerinin yeni yaklaşımlar içerisinde okunması, düşünme imkânının tüketilemeyeceğini seslendirir. Felsefe tarihine dair genel yaklaşım, öncelikle filozofun içinde bulunduğu tarihsel-toplumsal koşullar ve bu koşulların belirlediği problemleri; filozofun kendisinden önce yaşamış filozofların etkileri ve nihayet filozofun düşüncelerinin farklılaşmış özgün bir yapı kazanmasını mümkün kılan mizacı ya da entelektüel karakteri ön plana çıkarmasıdır. Bu hususlar, bir taraftan düşüncenin boşlukta oluşmadığını ya da koşullardan tamamen bağımsız ezeli-ebedi bir felsefe farz etmenin mümkün olmayacağını diğer taraftan düşünce sistemlerinin her daim varoluşsal sorunlara dair insan kaygılarını, önceliklerini ve tercihlerini yansıttığını kabul etmek anlamına gelir.

Günümüzde felsefe alanında iki farklı öğretim metodu kullanılmaktadır. İlk yöntem yapılmış felsefeleri ve düşünceleri kronolojik bir sırayla ele alan felsefe tarihi, ikinci yöntem ise felsefi konuları, metafizik, bilgi ve değer gibi alanlar içerisinde ele alan sistematik felsefedir. Tarihsel yöntem, felsefeyi kronolojik olarak gelecek kuşağa aktarma çabasına yöneliktir. Bu yüzden o, ekol ve sistemlerin birbirini izlemesinin mantıksal kategorilerin birbirini izlemesine tekabül ettiğini varsayar. Bu varsayım, düşünceler arasında bir ardışıklık bulunduğunu, spekülâtif ya da *a priori* olarak sürekliliğin kabul edilmesini seslendirir. Bu yüzden düşüncelerin ortaya çıktığı dönemde hangi kaygıların, hangi sorunlara el atıldığının bilinmesi, mevcut kültürel dokunun “devamlılıklar” ve “değişmeler” eksenini üzerinden okunması gerekir. Bu yöntem, tarihi araştırmalarda kullanılan deneysel yahut *a posteriori* metotlar da ilave edilebilir. Böylelikle hem olguların yanlış ifade edilmesi tehlikesinden, hem de *a priori* metodun güvensiz olarak değerlendirilmesi tehlikesinden kaçınılabilir. Oysa sistematik yöntem felsefi sorunları belli bir görüşe, kişiye bağlı kalmadan tüm boyutlarıyla ele almayı ve değerlendirmeyi amaçlar. Her iki yöntemin kendisine göre olumlu ve olumsuz özelliklerinin mevcut olduğu söylenebilir. Tüm bu hususlar felsefe öğretimi ile felsefe eğitimi arasındaki farkın unutulmamasını da gerektirir. Zira felsefe öğretimi belli bir zaman ve mekânda belli amaçları hedefleyen bir biliş, belirgin ve belirli sınırlara işaret ederken felsefe eğitimi çok geniş bir çerçeveye, hayat boyu devam eden bir sürece, varoluşsal bir hale delalet edebilir.

Felsefenin geçmişi uzun bir döneme sahip olsa da Batı'da felsefe tarihi yazımı modern dönemde başlamıştır. Modern dönemde başlayan felsefe tarihçiliği yazımının Batı merkezli bir medeniyet okuması hatta bir tür kolonyalizm taşıyıcılığı yüklenmiş olduğu aşikârdır. Bu metinlerin ülkemize aktarımı 1854 yılından başlasa da Batı felsefesi tarihiyle kurulan ilişkimiz aktarım-öğrenme ilişkisi üzerinden ilerlemiştir. (A. Utku-C. Kaya, 2011: 16-21) Günümüzde felsefe tarihi yazım geleneğimizin bir kırılmaya uğradığı, kendi bakış açımızı yansıtan metinlerin yazılmaya başlandığı söylenebilir. Batı'nın aynı'lıklar üzerinden ve kesinlik fikrine dayalı akıl merkezli/logosentrik okumasını yapı bozumuna tabi tutan bir anlayışın hızla yayıldığı görülmektedir. Tüm bu gelişmeler farklı okuma ve anlama biçimleri içerisinde bize mahsus felsefe tarihi yazmanın mümkün olabileceğini göstermektedir.

Elinizdeki eser, İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Tarihi A. B. Dalında görev yapan altı öğretim üyesinin Antik Yunan geleneğinden Orta Çağ'a ve İslam Felsefesine, Modern dönemden Postmodern zamanlara aktarılan ve genel "felsefe" diyebileceğimiz söylemin aksettirdiği belli bir yaşam ve varoluş biçimini keşfetme çabasını içerir. Felsefi söylemin hem aracı hem de ifadesi olduğu yaşam biçimine sıkı sıkıya bağlı olduğunu düşünen hocalarımız, okuyucuyu ve öğrencileri bu düşüncenin taşıyıcısı olan filozofların hayatlarıyla, fikirleriyle, ortaya koymuş oldukları sorunlarla ve öğretileriyle tanıştırmayı hedeflemiştir. Aynı şekilde onlar, "Şeyleri anlayabilmek için onları gelişmekteyken görebilmeli" diyen Aristoteles'i takiple, felsefe olgusunu kaynağından ele almanın, evrimleşen tarihine tanık olmanın fikirlerle diyaloga, düşünsel veya dalınç gibi sezgisel uygulamalara ya da kısaca tefekküre yol alacağını ummaktadır.

Prof. Dr. Celal TÜNER
Ankara 2019